

В. Б. Захожай,*доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник,
відділ наукової організації праці та
захисту прав інтелектуальної власності,
Національна академія внутрішніх справ,
E-mail: zvb56@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4646-5108>*

Інформаційно-аналітичне забезпечення управління правоохоронною та соціально-економічною діяльністю (на засадах методології та практики прикладної статистики)

У статті розглянуто інформаційно-аналітичний аспект менеджменту трьох життєво важливих сфер діяльності людини – соціальної, економічної та правоохоронної, який ґрунтується на комплексній діагностиці обставин і факторів впливу на ефективність їх розвитку. Запропоновано ряд принципів, на які має спиратися дослідження інформаційно-аналітичного забезпечення (ІАЗ) діяльності правоохоронної системи. Результати дослідження свідчать, що ІАЗ поряд із застосуванням прогресивних інформаційних технологій є основою обґрунтування та розробки заходів з подолання фактичної та потенційної злочинності як загрози успішному соціальному й економічному розвитку країни, коригування цілей, завдань і напрямів боротьби зі злочинністю відповідно до потреб соціальної та економічної діяльності, раціонального підбору персоналу та ефективного його використання і т. ін. При цьому реалізація окреслених завдань передбачає орієнтацію на додержання вимог законодавчо-правового забезпечення національної та економічної безпеки держави.

Виділено складові діагностики, серед яких: визначення сутності проблеми; побудова системи показників; формування методичного забезпечення оцінки пропорційності, інтенсивності та тенденцій розвитку, взаємозв'язків, ефективності структурної трансформації; рейтингове оцінювання ефективності діяльності; оцінювання в реальному часі наслідків виконання управлінських рішень; контроль виконання розроблених заходів по боротьбі зі злочинністю тощо. Як основний елемент діагностики запропоновано використовувати методологію статистичного дослідження, яка встановлює правила, прийоми й методи визначення закономірностей і тенденцій розвитку соціально-економічних явищ та процесів під впливом чинників внутрішнього і зовнішнього середовища. У рамках дослідження соціальної та економічної проблематики висвітлена роль правоохоронних органів як не тільки каральної інституції, а й такої, що використовує у своїй діяльності аналіз і превентивне прогнозування порушень та їх чинників, а також пропонує шляхи запобігання їм. Доведено, що менеджмент у боротьбі зі злочинністю є комплексним видом діяльності, спрямованою на досягнення позитивних результатів шляхом ефективного використання наявних ресурсів із застосуванням принципів, функцій і методів аналітичного дослідження. Ефективне подолання злочинності має спиратися на комплексний моніторинг – багаторівневу систему відстежування і прогнозування динаміки соціально-економічних процесів з використанням сучасних інструментів політики, спостереження та реагування. Ці завдання має реалізовувати система ІАЗ взаємозв'язків правоохоронної та соціально-економічної діяльності, складові якої запропоновані у статті. Результатом є статистичне оцінювання цих процесів у взаємозв'язку з відповідними цілями менеджменту і прийняття на цій основі креативних управлінських рішень.

Ключові слова: управління, правоохоронна діяльність, прикладна статистика, інформаційно-аналітичне забезпечення, діагностика системи управління.

Вступ. Результативність удосконалення управління економікою суттєво залежить від рівня правового захисту законних прав та інтересів громадян, державних і суспільних організацій. При цьому важливими завданнями є облік і аналіз порушень законності й правопорядку під впливом окремих факторів та розробка на цій основі заходів боротьби з цими порушеннями. Цими обста-

винами зумовлені актуальність і сутність менеджменту правоохоронної та соціально-економічної діяльності. Він полягає в реалізації політики забезпечення прийняття рішень, які ґрунтуються на комплексному аналізі обставин і факторів, що впливають або можуть негативно впливати на ефективність соціально-економічного розвитку шляхом порушення законів та правопорядку. У контексті цього метою менеджменту є формування теоретичних знань і практичних навичок зби-

© В. Б. Захожай, 2023

рання, систематизації та аналізу інформації про закономірності й тенденції розвитку окремих аспектів соціально-економічного життя як можливих передумов суспільно-правоохоронної діяльності.

У першу чергу це стосується додержання визначених в законодавчому порядку прав і обов'язків суспільства, чинних норм поведінки і моралі шляхом аналізу як самих правопорушень та умов їх виникнення, так і потерпілих. Своєю чергою і ці умови, і шляхи запобігання ним висвітлюються за результатами аналізу основних аспектів соціально-економічного розвитку – пропорційності, збалансованості, ризику, ефективності тощо – з використанням методології статистичного дослідження. До менеджменту правоохоронної діяльності за сучасних умов висуваються нові вимоги, щоб він став дієвим інструментом ефективного управління. Насамперед це стосується такої важливої складової менеджменту, як діагностика системи управління відповідними об'єктами за наміченими цілями.

Результати дослідження. Під діагностикою системи управління розуміють процес виявлення змін (проблем), які спричиняють відхилення результатів діяльності керованого об'єкта від запланованих. Основною метою діагностики системи управління, наприклад, підприємством є отримання достовірних даних про об'єкт управління, виявлення факторів, які негативно впливають на його діяльність та визначення відповідних заходів підвищення ефективності роботи керованої системи. Залежно від мети діагностики та наявних резервів її об'єктом можуть бути, наприклад, система менеджменту підприємства в цілому, одна з підсистем управління або їх окремі елементи. Діагностика системи управління підприємством охоплює такі складові:

- визначення мети діагностики;
- визначення об'єкта обстеження;
- визначення джерел вихідних даних;
- вибір методу діагностики;
- власне процес діагностики.

Міжнародна й вітчизняна практика показала необхідність та актуальність виконання завдань побудови і використання системи ІАЗ менеджменту на базі методології статистичного дослідження як основного інструменту діагностики та забезпечення ефективності в різних сферах діяльності. Статистична методологія визначає правила, прийоми й методи статистичного дослідження закономірностей і тенденцій розвитку соціально-економічних явищ і процесів під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища [1; 2].

Результати такого комплексного аналізу є також необхідним підґрунтям менеджмент-консалтингу – послуг, що надаються об'єктам дослідження з метою допомоги у вирішенні проблем менеджменту та запобігання правопорушенням.

Для цього в роботі наведені результати аналізу менеджменту не тільки на прикладах діяльності правоохоронних органів, а й для об'єктів макро-, мезо- та мікроекономіки в розподілі на загальні (генеральні) та функціональні (фінансові, інноваційні, виробничі, муніципальні) як можливих суб'єктів правопорушень. У такому випадку правоохоронні органи виконують важливу державну функцію, а саме, не тільки покарання, а й превентивного прогнозування чинників порушень з метою запобігання їх реалізації. Отже, зростання актуальності використання методології прикладної статистики безумовно стосується сфери законодавчо-правоохоронного забезпечення економічної та національної безпеки країни, регіонів, підприємств, особистості.

Менеджмент у боротьбі зі злочинністю є комплексним видом діяльності, спрямованої на досягнення відповідних позитивних результатів шляхом ефективного використання наявних ресурсів і застосування принципів, функцій та методів правоохоронної діяльності. До основних принципів належать такі:

- 1) побудова системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронної системи для обґрунтування та розробки заходів з подолання фактичної та потенційної злочинності як загрози національній безпеці;
- 2) орієнтація на додержання вимог законодавчо-правового забезпечення національної та економічної безпеки держави;
- 3) послідовне підвищення ефективності правоохоронної діяльності;
- 4) коригування цілей, завдань та напрямів боротьби зі злочинністю відповідно до потреб національної безпеки;
- 5) використання прогресивних інформаційних технологій для обґрунтування управлінських рішень;
- 6) раціональний підбір персоналу та ефективне його використання.

Концептуальне формування ефективної системи подолання злочинності має спиратися на організацію комплексного моніторингу, тобто багаторівневої системи відстежування і прогнозування динаміки соціально-економічних процесів з використанням сучасних інструментів політики, спостереження, контролю та реагування, у т. ч. на базі методології статистичного дослідження. Виконання цих завдань має здійснювати система інформаційно-аналітичного забезпечення взаємозв'язків правоохоронної та соціально-економічної діяльності. Процес побудови цієї системи реалізується за такими етапами:

- визначення сутності проблем і завдань розвитку категорій спостереження;
- побудова системи показників аналізу;
- формування інформаційного забезпечення аналізу;

- побудова методичного забезпечення аналізу в частині пропорційності, інтенсивності та тенденцій розвитку, взаємозв'язків, ефективності структурної трансформації ринку діяльності, ефективності розвитку;

- розробка пропозицій щодо обґрунтування і підтримки управлінських рішень на основі результатів аналізу виконання вимог законодавчо-правоохоронного забезпечення національної та економічної безпеки;

- оцінювання в реальному часі наслідків виконання управлінських рішень;

- рейтингове оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю в регіональному та інших розподілах;

- контроль виконання розроблених правоохоронних заходів по боротьбі зі злочинністю.

Ефективність роботи правоохоронних органів суттєво залежить від якості виконання заходів по боротьбі зі злочинністю відповідно до законодавчо-правоохоронного забезпечення національної безпеки та її складових: економічної, фінансової, інноваційної, соціальної, територіальної, правоохоронної тощо. Важливою умовою цього є спроможність працівників у частині:

- розроблення та застосування методики оброблення, узагальнення й аналізу інформації;

- творчого використання інформації та результатів аналізу, вміння робити на його основі узагальнення та висновки, обґрунтовувати управлінські рішення щодо запобігання правопорушенням та їх викриття;

- оцінювання в реальному часі наслідків управлінських рішень, що приймаються;

- ефективного застосування інформаційних ресурсів і новітніх досягнень у галузі інформаційних технологій.

Така спроможність передбачає поєднання фундаментальної університетської освіти з поглибленим вивченням методології прикладної статистики. На засадах останньої формується відповідний інструментарій, що охоплює сукупність теоретичних принципів правоохоронної діяльності, інформаційне та методичне забезпечення аналізу, оцінки результатів аналізу, розробку управлінських рішень за результатами аналізу стосовно запобігання та викриття правопорушень.

Вдосконалення діяльності правоохоронних органів повинно мати комплексний характер, а методи боротьби з правопорушеннями – відповідати сучасним викликам. З цих умов ІАЗ на засадах прикладної статистики стає дієвим інструментом ефективної боротьби з правопорушеннями. Це потребує узагальнення набутого досвіду побудови та використанні відповідного інформаційно-аналітичного забезпечення з урахуванням специфічних завдань практики менеджменту правоохоронної діяльності.

Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронного та соціально-економічного менеджменту (ІАЗ ПСЕМ) як наука об'єднує галузі знань та практичної діяльності. Як галузь знань – це спеціальна наукова дисципліна (статистична наука) й відповідно до цього – навчальна дисципліна освітніх закладів. Як галузь практичної діяльності ІАЗ ПСЕМ спрямована на збирання, обробку й аналіз інформації і на цій основі – розробку та прийняття управлінських рішень, публікацію даних про явища і процеси суспільного життя, в тому числі – правоохоронну діяльність. Методологія ІАЗ ПСЕМ – це сукупність прийомів, правил і методів статистичного дослідження зазначених явищ і процесів. На цих засадах ґрунтується зміст та інструментарій ІАЗ правоохоронної діяльності при вивченні рівня правового захисту прав та інтересів громадян, державних і спеціальних організацій. Його завданням є облік порушень законності та правопорядку, які розглядаються правоохоронними органами, і розроблення заходів боротьби з цими порушеннями.

За характером загроз правових порушень виділяють три підгалузі статистики: 1) кримінально-правова; 2) цивільно-правова; 3) адміністративно-правова. Це питання детально висвітлено у підручниках з правової статистики, див., наприклад [3; 4].

Використання статистичних методів дає можливість перевести багато проблем управління в площину точного кількісного відображення з якісним змістом на основі реального інформаційного забезпечення та розрахунків відповідно до потреб користувачів. Значно розширюється коло завдань менеджменту, які можна вирішити на основі статистичної методології відповідно до його функцій. Так, у процесі планування діяльності важливе місце належить статистичному прогнозуванню з урахуванням невизначеності.

Базою забезпечення функцій контролю є статистичний аналіз виконання поставлених завдань, дослідження коливань і сталості динаміки, визначення основної тенденції розвитку, оцінювання ефективності структурної трансформації тощо. Результатом є статистичне оцінювання правоохоронної діяльності у взаємозв'язку з відповідними цілями менеджменту.

Отже, використання методів прикладної статистики є важливою передумовою підтримки якості правоохоронної діяльності в країні та на цій основі – прийняття управлінських рішень. Окреслена проблематика знайшла втілення у розробленому автором навчальному посібнику “Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронного та соціально-економічного менеджменту”, який складається з трьох розділів [5]. У першому розділі висвітлено зміст статистичного забезпечення менеджменту як методологічної бази інформацій-

но-аналітичного забезпечення правоохоронного та соціально-економічного розвитку, а саме, категорії, поняття, зміст, сутність, принципи побудови статистичних показників, які використовуються для обґрунтування управлінських рішень. Теоретичні положення ілюструються спершу на практичних прикладах з подальшим переходом на об'єкти аналізу складових національної безпеки, в тому числі економічної.

Методологічне забезпечення розглянуто в другому розділі, де висвітлено основні завдання, що вирішуються на базі статистичного аналізу, принципи й методи побудови та використання статистичних моделей збалансованості елементів відтворення, пропорційності та тенденцій розвитку під впливом окремих чинників. Розглянуто питання економічної привабливості, ризиків діяльності, прогнозування показників взаємозв'язку з чинниками внутрішнього і зовнішнього середовища. Виконано оцінювання намірів і уподобань на основі вибіркового обстеження, а також ефективності структурної трансформації в суспільстві, зокрема в економіці, узагальнення оцінки діяльності тощо. Значну увагу приділено інтерпретації результатів розрахунків.

Зважаючи на необхідність функціональної підготовки фахівців і проведення наукових досліджень із системного статистичного аналізу соціально-економічної складової суспільства як цілісної системи, положення цих розділів містять приклади як зі сфери державних фінансів, так і з інших складових економічної системи. Крім того, для забезпечення органічного зв'язку з теорією статистики для ілюстрації використані так звані традиційні класичні прийоми та приклади [6; 7], визначені напрями їх використання в правоохоронному та державному фінансовому менеджменті.

Логічним завершенням статистичного аналізу в системі ІАЗ ПСЕМ є використання його результатів для обговорення управлінських рішень, що наведено у третьому розділі посібника. Теоретичні та методологічні положення, викладені в попередніх розділах, покладено в основу окремих інформаційно-аналітичних напрямів державного фінансового менеджменту, зокрема державного бюджету як одного з основних сфер можливого корупційного втручання. Наведено узагальнюючий приклад розробки управлінських рішень з огляду на вимоги законодавчо-правового забезпечення для важливої складової економічної безпеки – фінансової безпеки.

На основі результатів аналізу визначено основні напрями вдосконалення менеджменту з метою підвищення ефективності функціонування системи загалом з урахуванням потенційних можливостей поліпшення діяльності. Практика показала, що при виконанні цих робіт працівники отримують знання, потрібні аналітикам, експертам, радникам та консультантам вищої кваліфікації, які здатні:

- збирати інформацію щодо роботи правоохоронних органів на макро-, мезо- та мікрорівні, систематизувати та класифікувати її;
- розробляти та застосовувати методики оброблення, узагальнення й аналізу інформації.
- творчо використовувати інформацію за результатами аналізу, робити на його основі узагальнення та висновки, обґрунтовувати управлінські рішення;
- оцінювати в реальному часі наслідки управлінських рішень, що приймаються;
- ефективно використовувати інформаційні ресурси та новітні досягнення в галузі комп'ютерних технологій.

Висновки. Окреслені знання та відповідні навички забезпечують виконання перелічених завдань, диференційованих за функціями правоохоронної діяльності. Відмінною рисою підготовлених фахівців має бути поєднання фундаментальної академічної освіти з поглибленим вивченням методів системного аналізу, соціально-правових явищ і процесів відповідно до завдань правоохоронних органів з використанням сучасних інформаційних технологій. Відповідне програмне забезпечення прискорює та вдосконалює оброблення великих обсягів інформації, значно розширюючи коло завдань, які у процесі менеджменту правоохоронної діяльності можна вирішити з допомогою статистичних методів. Це гарантує творчий підхід до виконання конкретних завдань управління правоохоронною діяльністю, сприяє результативності пошуку нових способів підвищення якості й обґрунтованості управлінських рішень, розробленню заходів щодо зростання ефективності у цій сфері діяльності.

Викладена система побудована в рекомендаційному плані, що допомагає у практичному використанні статистичних методів і моделей. Такий виклад має полегшити аналіз умов, в яких приймаються управлінські рішення щодо конкретних завдань, що стоять перед правоохоронними органами. Глибока й різнобічна підготовка має дати фахівцям можливість плідно й ефективно працювати у правоохоронній системі відповідно до поставлених перед нею завдань.

Посібник [5] можуть використовувати як курсанти юридичних і студенти економічних закладів вищої освіти, так і наукові та практичні працівники правоохоронних органів, судів, інших юридичних закладів і т. ін., а також ті фахівці, хто не здобув спеціальної підготовки в галузі статистики, зокрема математичної, але за родом своєї роботи мають вирішувати завдання бізнесу в частині планування комерційної діяльності та виробництва, а також у процесі державного регулювання економіко-правоохоронного розвитку, забезпечення економічної та національної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою. Київ: КНЕУ, 2005. 333 с.
2. Фінансова статистика / Головач А. В. та ін. Київ: МАУП, 2005. 488 с.
3. Мармоза А. Т. Правова статистика: підручник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 528 с.
4. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні / за ред. О. М. Джузи. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. 192 с.
5. Захожай В. Б. Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронного та соціально-економічного менеджменту (на засадах методології та практики прикладної статистики): навч. посібник. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2022. 476 с.

References

1. Holovach, A. V., Zahozhai, V. B., & Holovach, N. A. (2005). *Statystychne zabezpechennia upravlinnia ekonomikoju* [Statistical support for economic management]. Kyiv: KNEU.
2. Holovach, A. V., Zahozhai, V. B., Holovach, N. A., & Shustikov, A. A. (2005). *Finansova statystyka* [Financial statistics]. Kyiv: MAUP.
3. Marmozha, A. T. (2013). *Pravova statystyka* [Legal statistics]. (2nd ed.). Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury.
4. Dzhuzha, O.M., Kulyk, O.G., Vasylevich, V.V. et al (2006). *Metodyka kryminolohichnoho analizu zlochynnosti v Ukraini* [Methodology of criminological analysis of crime in Ukraine]. O. M. Dzhuzha (Ed.). Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav.
5. Zahozhai, V. B. (2022). *Informatsiino-analitychne zabezpechennia pravookhoronnoho ta sotsialno-ekonomichnoho menedzhmentu (na zasadaakh metodolohii ta praktyky prykladnoi statystyky)* [Information and analytical support for law enforcement and socio-economic management (on the basis of the methodology and practice of applied statistics)]. Kyiv: National Academy of Internal Affairs.

V. B. Zakhozai,

DSc in Economics, Professor,
Leading Researcher,
Unit for the Organization of Scientific Activity
and Protection of Intellectual Property Rights,
National Academy of Internal Affairs,
E-mail: zvb56@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4646-5108>

**Information and Analytical Support for the Management
of Law Enforcement and Socio-Economic Activities
(on the Basis of Methodologies and Practices of Applied Statistics)**

The article discusses the information and analytical aspect of the management in the three vitally important spheres of the human activities, i. e. social, economic and law enforcement ones, from the perspective of a comprehensive diagnostics of the circumstances and factors that have impact on their efficiency. The number of principles to be laid in the basis of a study devoted to the information and analytical support (IAS) of the law enforcement system are proposed. The results of this study show that IAS, apart from using advanced information technologies, provides a framework for substantiating and elaborating the measures aimed at the elimination of actual and potential crime as a threat to the successful social and economic development of a country, correcting the goals, objectives and directions of combatting the crime in keeping with the needs of the social and economic activities, rational selection of the staff and their effective use, etc. The implementation of the outlined objectives involves the emphasis on keeping with the requirements of the legal support for the national and economic security of the state.

The following components of the diagnostics were defined: identifying the problem's essence; constructing a set of indicators; creating a methodological framework for the assessment of proportionality, intensity and tendency of the development, the causality and effectiveness of the structural transformation; ranking the effectiveness of activities; assessing in real time the consequences of the implemented administrative decisions; controlling the execution of elaborated measures on combatting crime, etc.

The methodology of statistical study, establishing the rules, techniques and methods for defining the patterns and tendencies of socio-economic phenomena and processes under the impact of factors originating from the internal and external environment, is proposed as the key component of the diagnostics. The law

enforcement bodies are characterized in the context of study of social and economic problems as not only a penitentiary institution, but also the one which work is backed by analysis and preventive forecasting of violations and their factors and involves recommendations on their prevention. It is demonstrated that the management in combatting crime is a complex activity aimed at the achievement of positive results through the effective utilization of available resources and the implementation of principles, functions and methods of analytical study. The effective combatting of crime has to rest upon the comprehensive monitoring, which is a multitier system for tracing and predicting the dynamics of socio-economic processes by use of advanced tools of politics, surveillance and reaction. These objectives have to be achieved by IAS system enabling for causal links between law enforcement and socio-economic activities, which components are proposed in the article. Its result is a statistical assessment of these processes in their causality with management objectives, laying the basis for making creative management decisions.

Key words: *management, law enforcement activities, applied statistics, information and analytical support, diagnostics of management system.*

Бібліографічний опис для цитування:

Захожай В. Б. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління правоохоронною та соціально-економічною діяльністю (на засадах методології та практики прикладної статистики). *Статистика України*. 2023. № 1. С. 86–91. Doi: 10.31767/su.1(100)2023.01.08

Bibliographic description for quoting:

Zakhzhai, V. B. (2023). Informatsiino-analitychne zabezpechennia upravlinnia pravookhoronnoiu ta sotsialno-ekonomichnoiu diialnistiu (na zasadakh metodolohii ta praktyky prykladnoi statystyky) [Information and Analytical Support for the Management of Law Enforcement and Socio-Economic Activities (on the Basis of Methodologies and Practices of Applied Statistics)]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 1, 86–91. Doi: 10.31767/su.1(100)2023.01.08 [in Ukrainian].